



קישור לזום בימי רביעי בשעה 20:45 | קישור לקבוצת הוואטסאפ של השיעור

י.ב. ארוסה ביהודה – איסור ארוסה

י.ב. במשנה הראשונה ובגמרא עליה.

המקורות

❖ בשיעור נעסוק מתוך הסוגיא בעיקר באיסור ארוסה לבעלה וכיצד ביהודה נהגו להתירו, ראשית נדון על עיקר האיסור, נסו להבין מה יסודו לפי: הרמב"ם, רש"י, אבודרהם והראב"ן:

כלה א,א, ירושלמי פסחים פ"י ה"א א"ר לוי האוכל... לוקה", כתובות ז: "תנו רבנן מברכין... חופה וקדושין" וברש"י שם ד"ה 'ואסר לנו', רמב"ם אישות פ"י ה"א (וה"ב), מגיד משנה על ה"א עד: "...להתייחד עמה", אבודרהם ברכת אירוסין ונישואין (הקטע המצורף), ראב"ן כתובות (הקטע המצורף).

❖ בנקודה הבאה נסו להבין, מה בדיוק התירו ביהודה וכיצד:

ז: תוד"ה 'רבי יהודה אומר', שיטה ז: בשם הגאונים "ובפי' הגאונים כתוב... וכן כתב הר"ן ז"ל" ובהמשך: "אבל מלשון התוס'... דרכו של רש"י וכדכתיבנא", תורי"ד "ת"ר מברכין...מברכין אותם בשעת הנישואין", ר"ן על הרי"ף קידושין ה: באלפס ד"ה 'אי נמי נפקא' "ואיכא למידק... כל שכן ביאה עצמה שקונה".

שו"ע אה"ע נה,א עד: "...נשואין בכל מקום" ובחלקת מחוקק ס"ק ב² ובית שמואל ס"ק ג, (אור שמח אישות י,א "אולם שפיר...").

❖ ייתכן שיש השפעה לדיונים אלו גם בדיני משודכים, עיינו במקורות הבאים:

שו"ת הרא"ש ש,לז,א בעיקר עד: "...הגדולה הזאת", מרדכי קל-קלא ר' יהודה אומר... עפ"ג דאישות", אגודה כתובות פ"א סי' ז (מצורף), תשב"ץ קטן תמח (מצורף).

ציטוטי מקורות

מסכתות קטנות מסכת כלה פרק א הלכה א

כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, מה נדה שלא טבלה אסורה לבעלה, אף כלה בלא ברכה אסורה לבעלה. ומניין לברכת חתנים מן התורה, שנאמר ויברכו את רבקה ויאמר לה אחותינו את היי לאלפי רבבה ויירש זרעך את שער שנאיו. ומניין שאפילו אלמנה אסורה, שנאמר ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה וישבו, ויאמרו כל העם אשר בשער והזקנים עדים יתן י"י את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל ועשה חיל באפרתה וקרא שם בבית לחם, ויהי ביתך כבית פרץ אשר ילדה תמר ליהודה מן הזרע אשר יתן י"י לך מן הנערה הזאת.

¹ שו"ת הרמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק ד: וזה שראינו במצרים שמארכס ואח"כ מברך ברכת אירוסין ונישואין על כוס אחד ודאי טעות הוא מהם וברכה לבטלה היא שהם מברכים על המצוה אחר עשייתה ואין ראוי לעשות כן ולא לנהוג במנהג זה. וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן וזה שאמרו כנדה לחזק הדבר בלבד.

² וס"ק יא.

תלמוד ירושלמי מסכת פסחים פרק י הלכה א

א"ר לוי האוכל מצה בערב הפסח כבא על ארוסתו בבית חמיו והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה.

רמב"ם הלכות אישות פרק י הלכה א - ב

(א) הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה, והבא על ארוסתו בבית חמיו מכין אותו מכת מרדות, ואפילו אם קידשה בביאה אסור לו לבוא עליה ביאה שנייה בבית אביה עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתיחד עמה ויפרישנה לו, וייחוד זה הוא הנקרא כניסה א לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום, והבא על ארוסתו לשם נישואין אחר שקידשה משיערה בה קנאה ונעשית נשואה והרי היא אשתו לכל דבר.

(ב) כיון שנכנסה הארוסה לחופה הרי זו מותרת לו לבא עליה בכל עת שירצה והרי היא אשתו גמורה לכל דבר, ומשתכנס לחופה נקראת נשואה אף על פי שלא נבעלה והוא שתהיה ראויה לבעילה, אבל אם היתה נדה אף על פי שנכנסה לחופה ונתיחד עמה לא גמרו הנישואין והרי היא * כארוסה עדיין.

מגיד משנה הלכות אישות פרק י הלכה א

[א] הארוסה אסורה לבעלה כו'. זה מבואר בהרבה מקומות ופשוט הוא שהוא מדברי סופרים והראיה מנהג יהודה שמיחדין אותה קודם כניסה לחופה ואם היתה אסורה לו מן התורה לא היה מותר לו להתייחד עמה:

ספר אבודרהם ברכת אירוסין ונישואין:

ומצאתי בתשובה שאלתות להרמב"ם שהוא גורס והבדילנו מן העריות. ואסר לנו את הארוסות. פירש רש"י מדרבנן הוא שגזרו על ייחוד פנויה ואף ארוסה לא התירו עד שתכנס לחופה ובברכה כדאמרינן (כלה פ"א ה"א) כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ע"כ. ואף על פי שאיסור זה הוא מדרבנן צריך לברך עליו כמו שמברכין על נר חנוכה ומקרא מגילה שהם מדרבנן (שבת כג, א). (והרא"ש) [והר"א] ברבי יצחק אב"ד פי' ואסר לנו הארוסות מדכתיב חופה באורי' מדרשינן (דברים כב, כג) כי יהי' נערה בתולה מאורסה. בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה. ואמרינן מאי נשואה אילימא נשואה ממש היינו בתולה ולא בעולה. אלא נשואה שנכנסה לחופה ולא נבעלה ש"מ דארוסה אכתי מיחסרא מסירה לחופה וכיון דבעינן מסירה לחופה ש"מ לא קניא ליה לגמרי הילכך הויא ליה כארוסה אחר לגביה ואסירא ליה כדן אשת איש.

ראב"ן כתובות:

ואסר לנו הארוסות, [כדכתיב] ודבק באשתו ולא בארוסתו. מקדש עמו ישראל שקידוש הוא שמקדש עצמו במותר לו. ענין אחר על העריות, להרחיק מן העריות ולפיכך אסר לנו את הארוסות שהיא נמי ערוה כי כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה [במס' כלה] ונידה מן העריות היא.

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ז עמוד ב

ובפי' הגאונים כתוב וז"ל בבית חתנים פי' בבית שעושין בו חופה אף בבית הארוסין מברכין אותה פי' שמברכין ברכת נישואין עם ברכת אירוסין בבית אביה של כלה ע"כ. ופי' רש"י הוא הנכון ומשמע מתוך פירש"י דר' יהודה ורבנן לא פליגי אלא דר' יהודה איירי ביהודה ות"ק לא איירי ביהודה שכתב וז"ל אמר אביי וביהודה שנו שמתייחד עמה. באירוסין כדי שיהא לבו גס בה לפיכך מברכין ברכת חתנים תחילה דתניא כלה בלא ברכה כו', עד כאן. כן כתוב בפירושי כתיבת יד וכן כתב הר"ן ז"ל. [...] אבל מלשון התוס' ז"ל משמע דפליגי וכי קאמר אביי וביהודה שנו אתרווייהו קאי דת"ק אף על גב דקאי ביהודה ס"ל דאין מברכין ברכת חתנים אלא בבית חתנים דמפני הייחוד שמייחדין ביהודה אין מברכין דכיון דלא איכתיבא כתובה לא היו

בועלים ומפני הייחוד בלחוד אין לברך ואדרבה אם אתה מברך הרי אתה מתיר לו לבעול ואין ברכה אלא להתיר בעילה וכיון דלא איכתיבא כתובה בעילתו בעילת זנות ולכך אין לברך ור"י ס"ל דכיון דהיו מייחדין צריך לברך על הייחוד דהא כלה בלא ברכה ולכך צריך לברך מקודם כדי שיוכלו להתייחד וזהו שכתבו התוס' ר' יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה מפני שמתייחד עמה ואמרינן כלה בלא ברכה אסורה לבעול כנדה ולפי שפעמים בא עליה שלא לשם חופה עושין ברכה מתחילה כדי שתהא כלה בברכה ע"כ. הרי קצרו התוס' והכניסו מאי דקאמר אביי וביהודה שנו בלשון ר' יהודה גופיה אלמא דת"ק פליג עליה דלר' יהודה מברכין על הייחוד ולת"ק אין מברכין וקשיא להו לתוס' דכיון דלר' יהודה ראוי לברך על הייחוד למה להו לברך מקודם בשעת הקידושין ימתינו מלברך עד שעת הייחוד ובשלמא אם הברכה אינו מפני הייחוד אלא מחמת שיראין פן יבעול ניהא דראוי לברך בשעת האירוסין דהא לא קפדי מלהסתיר הכלה מחתן ויש לחוש פן יבעול אבל אם הברכה היינו מפני הייחוד שרגילים לייחדם ואפי' שלא יבעול ראוי לברך וכדכתיבנא למה להו לברך מקודם בשעת הייחוד היה להם לברך ותירצו בתוס' דכיון דע"כ צריך לברך מפני הייחוד שמייחדין אחר כך הוצרכו לברך מקודם דלפעמים בא עליה שלא לשם חופה ולכך עושין ברכה מתחילה כדי שתהא כלה בברכה. כנ"ל פירוש לפירושם ז"ל.

ופי' הגאונים כתב וז"ל אמר אביי וביהודה שנו פי' הא דמברכין ברכת נשואין במקום שעושין אירוסין מפני שדרכן לייחד חתן וכלה באירוסין לפיכך מברכין ברכת נישואין באירוסין שאם בא לידי הרגל דבר יעשה בהיתר דכיון דברכו ברכת נשואין ככניסת חופה דמי ואף על גב דלא כתיבא כתובה כל כמה דאפשר להדורי בהיתרא מהדרינן, ע"כ. והיינו על פי דרכו של רש"י וכדכתיבנא.

ר"ן (על הרי"ף) מסכת קידושין דף ה עמוד ב

ואיכא למידק ביאה דקניא בתר קידושין היכי דמי אי דאיכא חופה ביאה למה לי ואי דליכא חופה כיון שביאת איסור היא דהא קי"ל (ירושלמי פסחים פ"י הלכה א) הבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה אינו בדין שתקנה דהא בפרק ארבעה אחין (דף כט ב) אמרינן דאפילו למ"ד מאמר קונה קנין גמור מאמר דהתיירא קני מאמר דאיסורא לא קני י"ל דאין ה"נ דאם בא עליה שלא לשם נישואין אלא דרך זנות דאינו קונה ולוקה אבל בא עליה לשם נישואין קונה ואינו לוקה דאף על גב דלא אשכחן בהדיא דקני [דף ה: וכתובות מח ב] אלא חופה סברא הוא דכיון דחופה לא קניא אלא מפני שהיא צורך ביאה כל שכן ביאה עצמה שקונה.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות קידושין סימן נה סעיף א

הארוסה, אסורה לבעול מדברי סופרים, כל זמן שהיא בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מכין אותו מכת מרדות. הגה: ואפילו ביחוד, אסורים; ולכן ארוס שהוא עם ארוסתו בבית א', מברכין ז' ברכות פן יתייחדו (מרדכי פ"ק דכתובות). וי"א דאין להם לדור ביחד, שמא יקוצו זה בזה (כל בו). ואפילו בשדוכין בלא אירוסין יש לחוש (חידושי אגודה פרק קמא דכתובות). אפילו אם קדשה בביאה, אסור לו לבא עליה ביאה שניה בבית אביה, עד שיביא אותה לתוך ביתו וייתיחד עמה ויפרישנה לו, ויחוד זה הוא נקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא נשואין בכל מקום.

חלקת מחוקק סימן נה ס"ק ב

(ב) מברכין ז' ברכות. פן יתייחדו אף על גב דבסעי' שאחר זה כתב שאין ברכת חתנים עושה נשואין מ"מ ארוס וארוסתו השותין/השוהין/ יחד בבית הוי כחצר של שניהם ויחוד דידהו הוי נשואין ומותרת לו אחר הברכ' וכך היו עושין ביהודה ואין איסור אלא חתן הדר בבית אחר ובא אל ארוסתו בבית אביה א"נ דיכול לבא עליה בבית חמיו לשם נשואין וכמו שאכתוב בסמוך בשם הרי"ף והר"ן:

בית שמואל סימן נה ס"ק ג

ג והבא על ארוסתו. הר"ן ריש קידושין הקשה ע"ז ממ"נ אם היה חופה הא קנה אותה בלא ביאה ואם לא היה חופה א"כ ביאה זו באיסור היה ולמה קונה אותה באיסור ותירץ כיון שבא עליה לשם נישואין א"צ חופה וליכא איסור הואיל והיא עומדת לביאה לכן ביאה לשם נישואין קונה בלא חופה:

אור שמח הלכות אישות פרק י הלכה א

אולם שפיר אמר המגיד דאיסור ארוסתו אינה אך מדברי סופרים, והראיה דביהודה היו מיחדין אותה בבית חמיו, וכמו דאמר (כתובות ט, ב) האוכל אצל חמיו כו', ועיין ירושלמי (שם פ"א ה"ה) דמשום שמד היו נוהגין כן להתיר איסור דדבריהם למיבעל בלא חופה, ואף על פי שהיו מברכין ביהודה בבית אירוסין (שם ז, ב), עדיין היתה ארוסה כל זמן שלא נכנסה לחופה, וזה שכתב רבינו לקמן הלכה ו' שעדיין ארוסה היא, שאין הברכה עושה אותה נשואה, ובהמגיד לקמן, אלמא כל זמן שאין מתייחד [בביתו] כצ"ל, אין מברכין כו'. ולפי זה אתי שפיר מה שהקשינו דמוקי משנתינו שלא שטייתי ארוסה כשבא עליה ארוס בבית אביה (סוטה כד, א), דהוא ביהודה שהיו מיחדין את הארוס עמה (כתובות יב, א), וחשיב מנוקה מעון, וכמו דאמר בירושלמי (שם) דכלתיה דר' הושעיא עייליה לחופה מעוברת יעו"ש, ועיין ח"מ וב"ש (אה"ע סימן נ"ה בח"מ ס"ק ב' וס"ק י"א) שכתבו זה, והבן כי זה כוונת הרב המגיד ודוק:

שו"ת הרא"ש כלל לז סימן א

שכתבת שנהגו במקומך לארס נשים ולהתייחד עמהם ולדור ביחד בלא חופה ובלא ברכה, מנהג רע הוא זה וחייבין הקהל לבטלו. כי אמרו רז"ל (כלה פ"א) כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. ועוד ידעתי כי הם בועלי נדות דאורייתא כי הן בושות לטבול כל זמן שלא הכניסה לחופה וחטאת הקהל היא אם לא יבטלו הרעה הגדולה הזאת. ואת אשר כתבת דפעמים מתות תחת ארוסיהן ובאין לדין על עסק ירושתם, ונסתפקת אם יירשנה ארוסה אף על פי שלא נכנסה לחופה כיון שהיא מיוחדת לו. תשובה כיון שדר עמה בבית הויה כאשתו לענין ירושה. כדאמרינן בכתובות (מח:) נכנסה עמו לחצר סתם חצר דיד' לנשואין אוכלת בתרומה אם הוא כהן ואם מתה יורשה אעפ"י שלא הכניסה לחופה, כי הייחוד ברשותו היא החופה וברכת חתנים אינה מעכבת. ואמרינן נמי בפרק מי שמת (קמו) אמר רב יהודה אמר רב מעשה באחד שאמרו לו אשתו תותרנית היא ונכנס אחריה לחורבה לבודקה ואמר לה ריח צנון אני מריח בגליל אמרה ליה מאן יהיב לן מכותבות דיריחו ואכלנה ביה נפל עלה חורבה ומתה, ואמרו חז"ל הואיל ולא נכנס אחריה אלא לבודקה אם מתה אינה יורשה. ופירש ר"י = רבינו יעקב = ז"ל דארוסתו היתה והחורבה היתה שלו והוא היה טוען שנכנס עמה לשם נישואין אם לא ימצאנה תותרנית ולא מצאה בעלת מום והרי היא אשתו וזכה בירושתה ואמרו חז"ל הואיל וכניסתו היתה כדי לבודקה לא חשבינן להך כניסה נישואין ואינו יורשה. אעפ"י שרשב"ם ז"ל פי' פירוש אחר כמה קושיות הקשו עליו, ופי' ר"י = רבינו יעקב = ז"ל הוא עיקר. /ב"ב קמו תוספות ד'ה נכנס/ הילכך כיון שנתחדה עמו בבית היא כאשתו לענין ירושה. אשר בן הר"ר יחיאל זצ"ל.

האגודה מסכת כתובות פרק א:

[כתובות ג ע"ב] מאי מברך על העריות כו'. ונמצא בשם גדולים שאפילו שידוכין (יחד) [לבד] בלא אירוסין אין טוב להיות יחד בבית [אחד] ולא משום איסור אך שיקוצו זה בזה וכן משמע במדרש [עי' ב"ר י"ז י"א].

ספר תשב"ץ קטן סימן תמח:

וששאלתם זכר ונקבה שנתארסו יחד אם יכולים לדור בבית אחד. יש לחוש שמא יתיחדו [מיהו היכא שיש רוב בני אדם אין לחוש. ע"כ]. וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. גם יש לחוש פן יבואו לשנאה מחמת שרואין זה את זה דכתיב ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם